

ТОДОР НЕЙКОВ
ЯВЛЕНИЕТО „ПАСКУАЛ
ДУАРТЕ“

chitanka.info

Три години и половина след Испанската гражданска война (1936–1939), през декември 1942, в Испания излиза от печат романът „Семейството на Паскуал Дуарте“, чийто автор е непознат и млад, писал преди това само незначителни поетически произведения.

Успехът е огромен. Изданието се изчерпва веднага. Избухва истински скандал сред правителствените среди и ортодоксално мислещите кръгове на интелектуалците. В паника е и католическата църква, която си е присвоила ролята на духовна настойница и възпитателка, на строга блюстителка на морала и на върховен цензор.

„Малката книжка“, както Села ще я нарече години по-късно, раздвижва застоялите води на заблатената следвоенна официална литература.

Млъкнали са завинаги мислителят Унамуно (през 1936), майсторът на художествената проза Валие-Инклан (през 1936), вдъхновеният певец на Андалусия Лорка (убит през 1936), големият поет на Кастилия Антонио Мачадо (умрял в изгнание през 1939), поетът — работник Мигел Ернандес — испанският Вапцаров (умрял в затвора през 1942).

Отекват от прекалено далеч, в мъчително изгнание, и едва се чуват в родината поетът — комунист Рафаел Алберти, корифеят на модернизма в испанската поезия Хуан Ramон Хименес, талантливият романист Ramон Сендер, Артуро Бареа и Макс Ауб, първите автори-антифранкисти на романи, посветени на Гражданската война, сатирикът, автор на епиграми, Ramон Гомес де ла Серна...

А в самата Испания по това време се появяват незначителни произведения на Пио Бароха и Асорин, единствените оцелели от големите на „поколение ’98“. Пишат се също произведения с приповдигнат хвалебствен тон схематично идеализирани герои или блудкави лековати романчета с педагогическо-морализаторски тенденции. Самият Села в една своя статия от 1962 говори за „безутешност и господстващ ялов конформизъм“ и по-нататък за цензурата, която „желае да представи като несъществуващо това, което се премълчава и предпочита забравата на злото пред борбата с него и за неговото изкореняване“.

Появата на „Семейството на Паскуал Дуарте“ е огромен успех за испанската литература и страшен скандал в редиците на опияненото от победата си властващо малцинство. Един двадесет и шест годишен

мъж, сражавал се по време на Гражданската война на страната на Франко и направил първите си стъпки в администрацията на режима, излиза най-неочаквано с произведение, противоречащо на всички канони, в разрез с официалните инструкции и рецепти. Само връзките с режима могат да обяснят щастливото преодоляване на церберската цензура.

Един наследствено обременен селянин от най-бедните краища на Испания, расъл в крайно порочна и безрадостна семейна среда, тласкан сякаш от особен фатализъм, извършва, въпреки някои свои добри заложи и жаждата си за щастие, редица престъпления, като между жертвите е и собствената му майка. Той е несъмнено по-добър от жертвите си и действа, колкото и странно да звучи това, като изпълнител на някакво правосъдие свише, абстрактно и жестоко, но безпрекословно. Виновен е за деянията си и понася наложеното му наказание, но като че не се чувства отговорен за тях и затова те не му тежат на съвестта. Той не се разкайва.

„Щастливата поява на тази малка книжка подеждва, без, разбира се, да се е поставяла такава цел, като полезен катализатор сред тогавашната отчайваща литературна панорама. Нашата литература, заседнала като затънал в пясъка кораб, се раздвижи отново и примерът — добрият и лошият пример — на «Паскул Дуарте» не след дълго даде своите плодове“ — казва Села.

Този роман, който по мнението на всички испански литературоведи и литературни критици се смята за начало на нов етап в историята на испанската литература, е бил и продължава да е предмет на задълбочени проучвания.

Едни виждат в него елементи, взети от романа — „пикареска“ с образци като „Джебчията“ на Кеведо и „Ласарильо от Тормес“ на анонимен автор — и то не толкова в характеристиката на героите, колкото в общата атмосфера, в духа и авторовите похвати.

Други са склонни да търсят изворите на вдъхновение в редица произведения, появили се в началото на века и създадени под влияние на натурализма, на Зола, от автори, останали в сянката на големите си съвременници, представители на „поколение ’98“.

Трети търсят връзка с романисти от миналия век, увлечени в описание на ужаси, на грозното и уродливото.

Според някои може да се намерят допирни точки с късното творчество на Валие-Инклан, а има литературоведи, които прокарват паралел със селските драми на Лорка: „Домът на Бернарда Алба“, „Кървава сватба“ и „Бездетната“.

Едно странно съвпадение, чисто хронологично, кара някои специалисти да отправят поглед извън границите на Испания. Става дума за появата през същата година (1942) на „Чужденецът“ на френския писател Албер Камю.

На въпроса: „Какво ново е донесъл романът?“ — Села отговаря: „Не е донесъл нищо ново, а само допринесе за възобновяване на нишката в испанската литература, скъсана от Гражданската война.“

По друг повод писателят обяснява: „Интересът към романа ми се дължи според мен до голяма степен на обстоятелството, че в него нещата се наричат с истинските им имена. Ако някъде нещо мирише и ние желаем да привлечем вниманието на хората, не трябва да усиляваме тази миризма, а да се опитаме да я потушим с друга.“

Много често се казва, че със „Семейството на Паскуал Дуарте“ Камило Хосе Села е станал основател на литературното течение „тремендизмо“ („тремендо“ на испански значи ужасно, страшно, страховито). Мисля, че правилно ще изтълкувам становището на Села по този въпрос, ако кажа, че той не оспорва качеството си на негов родоначалник, но желае да бъде ясно разграничен от „последователите“ си, които влагат в понятието съвсем друго съдържание. Неговите епигони не са разбрали посланието му, те са подражатели на външното, на повърхностното, на чисто формалното. Те са фактически истинските тременисти — ужасите стават за тях самоцел и създават в произведенията си „кървава карикатура на действителността“. „Под «тремендизмо» — казва Села — ние разбираме кървавата карикатура на действителността, не нейния кървав портрет, който понякога самата абсурдна действителност тласка към чудовищното и уродливото.“

Според Села този термин бил измислен от литературните критици, а след това преминал във вестникарския език и в разговорната реч, като от дълга употреба е започнал да губи сила и сега, лишен от смисъл и съдържание, бил на път да изчезне.

„Семейството на Паскуал Дуарте“ не само прекъсна тежкото мълчание на първите следвоенни години, но и откри, както вече

казахме, нова епоха в испанската литература. Нека оставим самия автор да обясни защо. „Испанската литература не загина през нашия следвоенен период, защото според мен нейната бойкост ѝ вдъхна живот. Без тази бойкост, без живеца на нейната агресивност испанската литература в наше време щеше да бъде само едно чисто лабораторно явление или, с други думи, проява, откъсната от живота на страната и от народа ѝ, защото литературата не може да вирее без дълбоки корени в почвата, върху която се гради.“

„Семейството на Паскуал Дуарте“, заедно с по-късно появилото се произведение „Нищо“ (1945) на писателката Кармен Лафорет (преведено на български), хвърли здрав мост между творчеството на предвоенните романисти, чийто последен представител е Пио Бароха, и поколението, наречено „без настойник“, на Хуан Гойтисоло, Ана Мария Матуте, Рафаел Санчес Ферлосио, Армандо Лопес Салинас и други познати на българския читател.

Това, че „Семейството на Паскуал Дуарте“ няма само историческо значение на произведение — пионер, а притежава и неоспорима художествена стойност, показва и фактът, че през 1977 година в Испания излезе от печат 42-рото му издание и че романът е преведен на повече от 25 езика.

Мисля, че най-точен отзив за шедьовъра на Села е мнението, изказано от известния испански писател и историк Грегорио Мараньон: „Семейството на Паскуал Дуарте“ е първият и може би най-добрият от романите на Села, получил привилегията, съвсем изключителна в историята на литературата ни, да се превърне, и то за най-кратко време, от младежка и борческа книга в класическа творба.

Тодор П. Нейков

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.